

особу примножується і стає набагато сильнішою, ніж турбота про самого себе. Більш того, тільки велике кохання розкриває духовно-творчий потенціал особистості. Це визнається майже кожним, навіть тим, хто ніколи на собі не відчував цього високого почуття. Багато мислителів розуміють кохання не тільки, як суб'єктивно-людське почуття, воно виступає для них, як космічна, надприродна сила, що діє у природі, суспільстві та людині. Це сила взаємного тяжіння. Людське кохання, перш за все кохання статево, є одним з проявів кохання небесного. Кохання, крім того, що воно є цінним саме по собі, виконує в житті людини різноманітні функції.

ЛІТЕРАТУРА

1. В.Г. Боборькин. «Михаил Булгаков», -М., Просвещение, 1991 г.
2. М.А.Булгаков. Мастер и Маргарита. -М., «Художественная литература», 1988.
3. Н.М. Велкова. «Русский Эрос, или философия любви в России», «Просвещение», -М. 1991.
4. П.С.Гуревич. «Разрушительное в человеке как тайна». Вступительная статья к книге: Эрих Фромм. Анатомия человеческой деструктивности. -М., 1994.
5. В.И.Добренков. «В поисках свободы и справедливости». Послесловие к книге: Эрих Фромм. Иметь или быть? -М., 1990.
6. В.В.Мармуров. «Дружба та любов в етико-аксиологічній концепції Григорія Сковороди». Роль науки, релігії та суспільства у формуванні моральної особистості. Матеріали XXII Міжнародної науково-практичної конференції. -Донецьк. 2007.
7. В.С.Соловьёв. «Смысл любви». Соч.: в 2 т. -М., 1988.
8. Э.Фромм. «Искусство любить». -М., 1990.

Валерій ПАНЧЕНКО

© 2008

АНТРОПОЛОГІЯ СТАТЕВИХ ВЗАЄМИН У РОМАНІ Д.Г.ЛОРЕНСА "КОХАНЕЦЬ ЛЕДІ ЧАТАРЛЕЙ"

Після смерті матері Лоуренс писав: "Я любив свою матір як коханку" [1]. У 1913 році в романі «Сини і Коханці» він торкається класичного поняття едіпового комплексу. Намагаючись позбавитись всепроникного впливу матері, який залишився навіть після її смерті, Лоуренс створив власну філософську теорію про секс як про рушійну силу життя. Завжди худий, що не виділявся особливою активністю чи енергією, зі скуйовдженим волоссям і рудою бородою, Лоуренс зміг привернути до себе увагу не однієї багатой титулованої особи протилежної статі самою лише силою своєї неординарної особистості. Такі жінки, потрапивши під вплив його сексуальної містики, допомагали Лоуренсові вести його своєрідний кочовий спосіб життя.

Молодість Лоуренса минула в постійній боротьбі (яку він згодом зобразив у романі «Сини і коханці») за його душу між першою коханою дівчиною (з якою письменник згодом розірвав стосунки, бо сумнівався чи такі кохає її) Джесі Чемберз і матір'ю. Кожна з жінок намагалась досягти повного контролю над його почуттями. Вперше Лоуренс пізнав "таїну кохання" у віці двадцяти трьох років з Алісою Декс, дружиною місцевого аптекаря. З Джесі Чемберз у нього теж була інтимна близькість, хоча внутрішньої скутості та сором'язливості у своїх сексуальних взаєминах він так і не позбувся. Слід зауважити, що Джесі перш за все приваблювала Лоуренса як натхненниця, муза, творча компаньйонка, інтелектуальна сподвижниця, і він для неї теж був спершу кимсь дуже значним, та ось через вісім років їхнього платонічного кохання він запропонував їй стати близькими сексуально, що і призвело до розладу у їхніх стосунках, бо вони в результаті не стали ані коханцями, ані інтелектуальними партнерами.

Зрештою, був ще один чинник, який вплинув на відносини Девіда і Джесі - Лідія Лоуренс, його матір. Як він писав у своїх листах: «Вона ненавиділа Дж. - і встала б з могили, щоб порушити моє одруження з нею» [1].

Пізніше Лоуренс познайомився з Луї Берроуз, яка сексуально була більш привабливою партнеркою, але письменник не міг так обговорювати з нею своїх персонажів, як це було з Джесі. Він навіть заручився з Луї, але і ці стосунки були приречені, оскільки він усе своє життя знаходився у пошуках жінки, яка могла б сумішати і сексуальність і музу, іншими словами і розум

і тіло. Тема саме такої сумісності зустрічається в багатьох критичних студіях феміністичного спрямування.

В усіх цих трьох жінок напевне були причини вважати, що Лоуренс просто використав їх у якихось своїх, незрозумілих їм цілях, а потім покинув їх. Тим не менше, його невідома сила і вплив на них виявились настільки потужними, що Джесі Чемберз не змогла змиритись з його втратою до кінця своїх днів, Аліс Декс назавжди відмовилась від сексу на пам'ять про нього, а Луї Берроуз вийшла заміж лише після його смерті.

Але в його житті були й інші близькі йому жінки. Наприклад, Агнеса Холт, з якою Лоуренс планував заручитися, але вона відмовила йому в інтимній близькості, що, зрозуміло, перервало їхні стосунки взагалі. Також варто згадати Хелен Корк, яка стала прототипом героїні одного з його творів. Вона, як і її попередниця, теж відмовляє Лоуренсу в статевих стосунках. Ще одна Лоуренсова пристрась - Емма Марія Фріда Йоганна Віклі (1879-1956) - дружина професора нотінгемського університету. Письменник відчув несамовитий потяг до Фріди після того, як вперше недовго поспілкувався з нею. Для Фріди цей потяг був скоріш за все нетривалим, оскільки відомо, що вона полюбляла час від часу "поспілкуватись" з особами протилежної статі. Фріда могла подумати, що Лоуренс - її чергове захоплення, така собі іграшка, яка сподобалась дитині в крамниці і вона повинна її мати що б там не було, і яка звісно ж не повинна порушити її сімейного життя. Лоуренсове ж сприйняття і захоплення Фрідою було абсолютно протилежним. Вони дуже відрізнялись одне від одного: коли Лоуренс приїхав до Фріди додому на запрошення пообідати удвох, вона відпустила покоївку, щоб та їм не заважала. Виявилось, що вона навіть не вмє самостійно запалити газову конфорку, щоб заварити чай. Але Лоуренса приваблювала її краса, раптовість, чужинність, навіть недбалість. Саме після зустрічі з нею Лоуренс розірвав свої стосунки з Еліс Декс. Фріда зрештою покинула свого чоловіка, однак лише після того, як Лоуренс написав йому листа. Кохання між ними було палким і безтямним, але лише з Лоуренсового боку; вони ще навіть не встигли одружитись, коли Фріда вперше його зрадила з одним із його друзів. Тут він нічого не міг вдіяти, оскільки природа Фріди брала своє. Крім того, Фріда була фізично сильнішою від Лоуренса і це не могло не викликати протест з його боку, адже він був зовсім іншої думки про стосунки між чоловіком і жінкою. Якось він сказав своїй літературній подрузі, Кетрін Менсфілд: "Я насправді вважаю, що жінка повинна поступатись першістю чоловікові... Чоловік завжди і у всьому повинен бути першим. Жінка повинна слідувати за ним, і краще, якщо вона робитиме це без сумніву, сперечань і не ставитиме ніяких запитань" [5]. Він навіть припускав, що непокірних жінок потрібно "виховувати" кулаками. Цей принцип він не міг застосувати до Фріди, оскільки тоді він ризикував би бути "вихованим" за його ж методом, його ж дружиною. Ще однією з причин їхніх частих суперечок була їхня сексуальна несумісність. Сам Лоуренс визнавав, що вони ніколи не відчували оргазм одночасно. І знову проблема несумісності розуму і тіла. Емоційно Фріда навіть дуже задовольняла і влаштовувала Лоуренса. Наприклад, вона будила в ньому спогади про матір. Навіть фартухи і спідниці, які вона носила були подібними на одяг, який носила його матір - Лідія Лоуренс [5].

Щодо сексуальної непостійності Фріди, вона полюбляла фліртувати переважно з представниками нижчого і середнього класу (наприклад, італійськими селянами чи пруськими офіцерами, що, власне і стало темою не одної праці, у яких припускалось, що Фріда стала прототипом героїні роману «Коханець Леді Чатерлей», Констанс Чатерлей), а Лоуренс - виходець з робочого класу, навпаки, з багатими покровительками, яких було доволі у його житті, але коли його хвороба загострилась (він хворів на сухоти), він не міг бути вправним у сексуальних стосунках, але Лоуренс міг про них писати. Якось він сказав про роман «Коханець Леді Чатерлей»: "Якщо ми не можемо виконувати які-небудь дії сексуального характеру, які принесуть нам повне задоволення, дайте тоді хоч сексуально думати і розмірковувати. Ось у чому суть цього твору. Я хочу, щоб чоловіки і жінки чітко і в повному обсязі могли думати про секс" [5].

Підхід і бачення Лоуренсом літературних студій і творчості надбали йому чимало недоброзичливців чи навіть ворогів у колах літераторів і критиків, йому довелось потерпати від неабияких труднощів, а в другій половині життя ще й від офіційного переслідування владою, цензури, невірного трактування і розуміння його творчості, що власне і може пояснити його добровільне самовигнання і перебування закордоном: лише іноді він приїздив додому, щоб зв'язатись з видавцями і побачитися з рідними. На момент його смерті у Лоуренса була репутація порнографу, який змарнував свій значний талант письменника.

Більшість феміністичних письменників і критиків, в першу чергу Кейт Мілет, обговорювали, критикували і ставили під сумнів сексуальну політику Лоуренса, що знову підриває Лоренсову репутацію: "Сексуальна революція зробила багато для визволення жіночої сексуальності. Лоуренс, як незвичайно вправний політик добачив у цьому дві можливості: або революція надасть жінкам самостійності та незалежності, що була йому і страшна, і ненависна, або ж нею можна так маніпулювати, щоб створити нову залежність та підпорядкування, іншу форму згоди з чоловічими проводом і привілеями. Тепер уже менше покликалися на фригідну жінку вікторіанської доби, зате вважали, що коли знати як підступитись, то й "нову жінку" можна підпорядкувати не тільки в ліжку, а й у інших царинах. Фройдова школа поширила теорію "жіночої реалізації", "рецептивної" пасивності, уявного "дорослого" вагінального оргазму, що його деякі послідовники тлумачили як заборону будь-яких контактів пеніса з клітором. Отакі уявлення в Лоуренсових руках могли стати чудовим знаряддям досконалого поневолення жінки" [3].

Розглянемо тепер, як розгортаються взаємини між персонажами Лоуренсових творів. Найвідоміший з них - роман "Коханець леді Чатерлей" - вперше був опублікований приватно у Флоренції 1928 року. У ньому розповідається про кохання і відносини заможної, одруженої жінки і лісника який працював на її чоловіка. Цей роман спочатку переслідувався, а потім взагалі був заборонений у Великобританії і США як порнографічний: у ньому Лоуренс відважився і першим у вікторіанські часи описав сексуальні сцени. У Великобританії цей твір було опубліковано в повному обсязі лише в 1960 році (через 30 років після смерті Лоуренса), після гучного судового засідання за участю Е.М.Форстера, Гелен Гарднер і Ричарда Хогарта.

Констанс, головна героїня роману, досить таки рано набула сексуального досвіду і можливо через невміння її хлопця, можливо через розчарування, а можливо і через надто ранній вік втратила потяг до сексу, оскільки не отримала від нього задоволення, що, мабуть, і стало основним конфліктом в її подальшому житті. Коли вони зустрілись з Кліфордом, Констанс вже була "досвідчена" в сексуальних стосунках, а він все ще був цнотливим. Секс його ніколи не цікавив як невід'ємна частина відносин і своєрідного спілкування з жінкою.

". До одруження він був цнотливцем, і секс для нього важив небагато" [1]. І Констанс це спочатку аж ніяк не заважало, її навіть тішили відносини з Кліфордом, вони могли бути рівними у своїх високоінтелектуальних розмовах. Але за Лоуренсом чоловіки і жінки повинні розвивати розуміння і вміння оцінити сексуальну і чуттєву сторони, щоб навчитись відноситись один до одного правильно. Жінки і чоловіки повинні віднайти не лише інтелектуальний баланс, але також їм слід налагодити фізичний зв'язок. Їхній інтелектуальний зв'язок повинен бути пов'язаний з тілесною енергією інакше така інтелектуальність стане фальшивою. Отже, можна побачити, що Констанс і Кліфорд за Лоуренсом були приречені на поразку у їхніх стосунках, на ранне чи пізніше розлучення, оскільки в них не було тілесно-інтелектуальної ідилії до одруження і тим більше після (коли Кліфорд повернувся з війни наполовину паралізований), оскільки вони не могли і ніколи не змогли б сумістити розум і тіло, чи інтелектуальні і фізичні відносини. Не дивно, що з'являється третій кут Лоуренсового так званого трикутника роману, Олівер Мелорз - лісник Кліфорда, колишній коваль і відставний офіцер. Саме він відкриває для Конні обрій щасливого і можливо не безтурботного і не багатого, але життя з чоловіком, який міг би дати їй те чого вона хоче: дитину і кохання, в якому вона могла сумістити і тіло, і розум, що не було під силу Кліфордові.

Кліфорд Чатерлей переймався лише погонєю за "продажною богинею" художньої творчості (про яку батько Констанс, до речі висловився як про щось спустошене, позбавлене змісту), потім розробкою нових методів видобування вугілля і розвитком промисловості, високоінтелектуальними розмовами.

Якщо порівняти описи Констанс до життя з Кліфордом, під час і після (тобто упродовж життя з ним в одному домі, але фізичною відданістю Мелорзові), то можна побачити розквіт-занепад-розквіт у її зовнішності, що не може бути залишеним непоміченим:

Констанс Рейд-Чаттерлей (початок сімейного життя): "Констанс на вигляд була рум'яною сільською дівчиною з м'яким каштановим волоссям, сильним тілом і повільними рухами, сповненими надзвичайної енергії, її великі здивовані очі й ніжний лагідний голос, здавалося, говорили: вона тільки що приїхала з свого рідного села" [1].

Констанс Чаттерлей: "Замість того, щоб досягнути, тверді вигини її тіла навпаки ставали пласкими і якимись кострубатими. Так ніби йому бракувало сонця і тепла; воно було трохи сіруватим і хирлявим.

Позбавлене справжньої жіночності, воно не досягло хлоп'ячості, легкості, прозорості, а натомість стало тьмяним.

Досить великі груди мали грушоподібну форму. Та вони здавались трохи нестиглими, кислуватими, ніби не на своєму місці. І її живіт втратив свіже округле сяйво часів молодості..." [1].

Констанс (ще не Мелорз, але вже і не зовсім Чаттерлей): "... гострі звірині груди хилиталися й погойдувались при кожному її русі. вона вилискувала повними стегнами, знову погойдувалася, підставляла живіт під потоки води, тоді знову згиналася, і тільки повні стегна й сідниці засвідчували йому свою шану. Він не бачив нічого, тільки мокру голову, мокру спину, що витягнулися вперед на бігу, мерехтіння круглих сідниць - дивовижну зіщулену жіночу голизну і польоті" [1].

Нажаль для Кліфорда, дотик - єдина русійна сила, яка може щось зрушити, змінити, а він (Кліфорд) залишається аутсайдером в розумінні фізичних стосунків. Його розумовий світ не допускає жодних дотиків тіла. У його світі лише душа і розум можуть торкатись, а у світі Лоуренса це просто абсурд. Хоча, одного разу Кліфорд зраджує своїм моральним, високоінтелектуальним принципам, коли він має щось подібне до сексуальних відносин з місис Болтон, що залишається під знаком питання. Що це було? Можливо експеримент того, що він відчуватиме з жінкою (чого він ніколи не міг собі дозволити з Констанс), можливо це просто перверзія, така собі тимчасова втрата розуму. Він навіть ніколи не намагався наблизитись до Констанс фізично: "Він навіть ніколи не взяв її за руку, щоб ніжно потримати" [1]. Звісно Кліфорд не міг самовиразитись у традиційному сексуальному контексті, тим не менше він міг розвинути між ними нормальне природне розуміння скориставшись, скажімо, тантричною енергією Кундаліні. Власне, саме цей принцип і був запропонований як альтернатива для паралізованих людей і їхніх половин. В такому разі Конні і Кліфорд могли мати успішні відносини, але Кліфорд занурюється у внутрішнє Я для досягнення цієї ідилії, що закінчується колапсом.

Навіть якщо подивитись на опис (не просто опис, а перший опис) Кліфорда і Мелорза, можна побачити і зрозуміти, що хоче показати розповідач. Кліфорд при першому ж знайомстві з читачем описується як таке собі поєднання механічного транспортного засобу і людської плоті, при чому він не відчувається пригніченим, що приводить до думки, що йому ніколи не потрібна була функція чоловіка сексуального. (За принципом порироднього відбору: оскільки ти не користуєшся тим, чим тебе наділила природа, значить воно тобі не потрібне.): "Він не почувався пригніченим. Пересувався в кріслі на колесах, також у нього було крісло з невеликим моторчиком." [1].

Оскільки Кліфорду не потрібні були ознаки сексуального характеру, навщо ж він тоді пропонував Констанс народити дитину? Можливо для того, щоб вони (скоріше, він) могли мати продовжувача роду і спадкоємця, можливо для того, щоб ніколи не відпускати Констанс від себе, скоріше за все, останнє, оскільки він панічно боявся за їхнє подружнє життя (співіснування), або за своє життя у супроводі Констанс ". вийшов чоловік з рушницею, повернувся до них, так ніби збирався на них напасти." [1].

Саме так описується Олівер Мелорз при першій зустрічі з Констанс і читачем. Він - абсолютна протилежність Кліфордові, який постає як слабка подібність чоловіка, який може пересуватись лише за допомогою візка, без якого він буквально не зможе повноцінно функціонувати. Мелорз, навпаки, постає як чоловік-мисливець, чоловік-агресор, сильний і впевнений у собі чоловік: ". своїм прямим, безстрашним і безликим поглядом він втупився Конні прямо в очі, так ніби хотів побачити, що вона таке" [1].

Щодо народження дитини "для Регбі", як казав Кліфорд, то не дивно, що розповідач вводить Мелорза саме в той момент, коли Кліфорд пропонує Констанс народити дитину від іншого чоловіка (причому, ця пропозиція була висунута за умови народження дитини від представника вищого, аристократичного класу), що вже штовхає Констанс на роздуми і обурення. Кліфорд говорив про її дитину в середньому роді ("воно"), що її неабияк засмутило і обурило. Крім того, важко сказати, щоб відчувалась якась ніжність у Кліфордових словах, коли він говорив про можливість продовження роду Чаттерлейв, скоріше він констатував таку можливість. Мелорз же не хотів, а точніше боявся народження майбутньої дитини через ряд чинників, таких як, наприклад, його класова приналежність, або матеріальна забезпеченість, адже після викриття їхніх стосунків з Констанс він втрачав роботу і з такою репутацією якої він набував в результаті, його навряд чи куди-небудь взяли на роботу.

Отже, можна зробити висновок, що стосунки Лоуренса з усіма його жінками були приречені від самого початку, адже знайти ідеальну чи універсальну (в розумінні Лоуренса) жінку, тобто таку, яка б уміла поєднувати раціональне та тілесне, було своєю утопією кохання. Очевидно, Лоуренс не зміг цілком позбутись едіпового комплексу і його матір залишилась для нього саме тією єдиною та універсальною жінкою, яка поєднувала в собі ці два антропологічні аспекти - раціональне і тілесне.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лоуренс Д.Г. Коханець леді Чатерлей / Пер з англ. Соломії Павличко.- К.: Основи, 1999. - 461с.
2. Лоуренс Д.Г. Коханець леді Чаттерлі / Пер. з англ. Д.О. Радієнко. - Харків: Фоліо, 2005. - 380с.
3. Мілет К. Сексуальна політика / Пер. з англ. - К.: Основи, 1998. - 620 с.
4. Lawrence D.H. Lady Chatterley's Lover. Wordsworth Editions Limited, 2005. - 268 p.
5. Worthen John. Biography of D.H. Lawrence, 1997 // <http://www.nottingham.ac.uk/mss/online/dhlawrence/biog-full/index.phtml>

Ольга ПЛАХОТНИК

© 2008

ВЧИТЕЛЬ І ВЧИТЕЛЬКА: ГЕНДЕРНИЙ АНАЛІЗ ОДНІЄЇ ПРОФЕСІЇ

«Моя перша вчителько...»: цей сентиментальний вислів одразу ж викликає в пам'яті букети квітів, величезні білі банти першокласниць, і добру й прекрасну, як фея, першу вчительку. Проте зачекайте: чому завжди вчителька, не вчитель? Значить, вчитель буває пізніше, потім, не першим?

Так, дійсно, просуваючись вгору по сходинках своєї освіти, ми помічаємо, що чоловіки й жінки у вчительській професії (мається на увазі: в ролі вчителів загальноосвітніх шкіл 1 - 3 ступеню, тобто «середньої освіти») розподілені дуже нерівномірно. Крім того, вони, як правило, нерівномірно розподіляються і за своєю спеціалізацією (предметам, які викладають), і за посадами, що займають.

Очевидно, що вказана «нерівномірність» видозмінюється при переході до вищої і післядипломної освіти, однак «рівновага» так ніколи й не настає. Однак в даній статті я планую зосередитися саме на шкільному рівні освітньої системи, називаючи далі «вчителями» і «вчительками» педагогічних працівників середньої школи. Відповідно, мета цього дослідження полягає в тому, щоб *проаналізувати механізми гендерної стратифікації всередині вчительської професії і подивитись, як ці механізми можуть видозмінюватись в умовах країн з перехідною економікою (на прикладі України).*

Отже, основний концепт, з яким ми далі будемо працювати - це феномен гендерної стратифікації як похідний від сучасної соціальної теорії, що визнає гендер як одну з базисних стратифікаційних категорій. При цьому під гендером ми будемо розуміти «сконструйовану суспільством соціальну модель жінок і чоловіків, яка визначає їх положення і роль в суспільстві та його інститутах (сім'ї, політичній структурі, економіці, культурі і освіті, та ін.) [1, 38]». Відповідно, гендерна система визначається як «соціально сконструйована система нерівності за статтю. Гендер, таким чином, виступає одним із способів соціальної стратифікації суспільства, котрий в поєднанні з такими соціально-демографічними факторами, як раса, національність, клас, вік організує систему соціальної ієрархії [там же, 40]».

Слід відзначити, що гендер як стратифікаційна категорія розглядається в сукупності з іншими стратифікаційними категоріями (клас, раса, національність, вік). Сучасні дослідження гендерної стратифікації базуються, передусім, на традиціях критичного аналізу суспільства, запропонованих низкою сучасних соціологів і філософів, в тому числі й феміністського спрямування. В цій статті я буду спиратися як на праці науковців, що працюють в царині гендерних досліджень, так і на більш ранні теоретичні підходи до концептуалізації влади, статі й гендеру, представлені в текстах М.Фуко і Дж.Батлер. Однак, перед тим, як приступити до теоретичних роздумів на тему гендерної стратифікації всередині вчительської професії, необхідно